

«Necmeddin et-Tarsûsî (ö. 758/1357) ve Hilafetin Kureyşîliği Hadisine Yaklaşımı»

Doç. Dr. Bekir TATLI

Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi

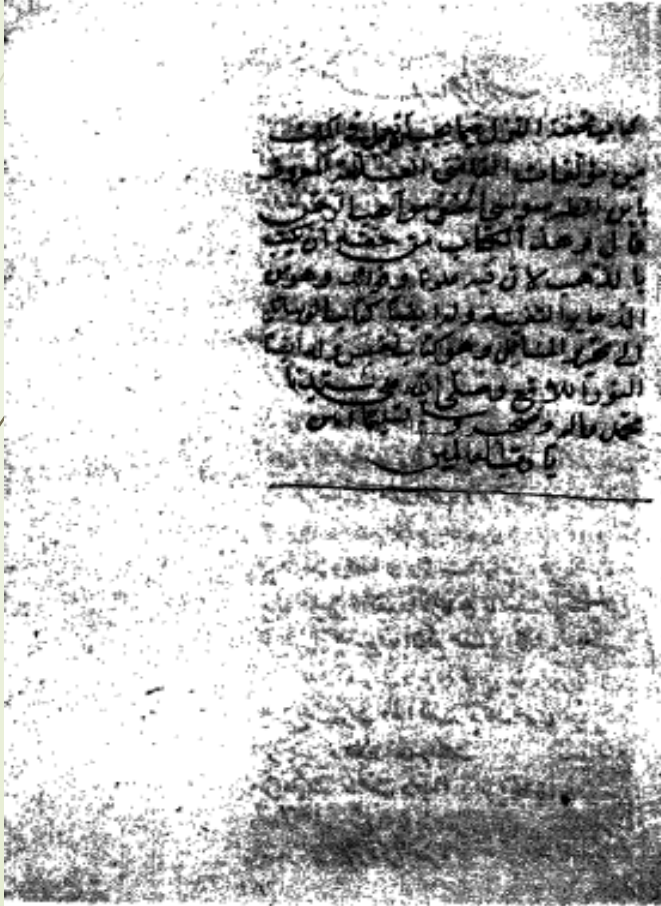
Adana / TÜRKİYE

Necmeddin Tarsûsî Kimdir?

- Ebû İshak Necmeddin İbrahim b. Ali b. Ahmed et-Tarsûsî, aslen Tarsuslu
- Hanefî fakihi ve kâdilkudâtı
- 721/1321 yılında Dımaşk'ın kuzeyinde bir köy olan Mizze'de dünyaya gelmiştir. "İbnü't-Tarsûsî" diye de anılır.
- Dımaşk'ta Arapça, fıkıh ve fıkıh usulü tahsil etmiş;
- Hanefî kâdilkudâtlığı yapan babası Ebü'l-Hasan İmâdüddin et-Tarsûsî'den fıkıh okumuştur.
- Ramazanoğulları Beyliği'nin (1352-1608) kuruluş yıllarında 758/1357'de Dımaşk'ta vefat etmiş ve Mizze'de defnedilmiştir.
- Kadılığı süresince verdiği kararlardan dolayı hiç eleştirilmediği söylenir.

Tuhfetü't-Türk fîmâ yecibü en yu'mele fi'l-mülk

تحفة الترك فيما يجب أن يعمل في الملك

ورقة العنوان من المخطوطة

الورقة الأولى من المخطوطة

Eserin ilk ve unvan sayfası

- Necmeddin et-Tarsûsî'nin konumuz açısından önemi onun **Tuhfetü't-Türk fîmâ yecibü en yu'mele fi'l-mülk** adlı eserinden kaynaklanmaktadır.
- Çünkü müellif bu eserinde devlet başkanlığı için Kureyşîliğin şart olmadığını ve Türkler'in devlet yönetimi konusundaki ehliyet ve liyakatini ortaya koymaya çalışmakta,
- devlet idaresinde Hanefî mezhebinin o zamana kadar siyasî alanda daha çok tercih edilen Şâfi'î mezhebine göre daha uygun olduğu fikrini iki mezhebin bazı fikhî meselelerdeki yaklaşımlarını karşılaştırarak savunmaktadır.

Yazıldığı Dönem

- Müellifi meçhul olan bu risalenin aynı şekilde müstensihi, telif ve istinsah tarihleri de bilinmemektedir.
- Bu risalede geç döneme ait atıf yapılan eserler;
  - *Câmiu'r-rumûz (fî şerhi'n-Nukâye)*: Şemseddin Muhammed b. Hüsameddin el-Horasanî Kuhistanî (ö. 962/1555). (Hanefî fikhına dair bir eser)
  - *el-Eşbâh (ve'n-nezâir alâ mezhebi Ebî Hanîfe en-Nu'mân)*: İbn Nüceym Zeynülâbidîn b. İbrahim (ö. 970/1563).
- *Risâle fî Hakki's-sahâbe* adlı eserin **X./XVI. yüzyıldan** daha önceki bir tarihte yazılmış olmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Risâle fî Hakki's-sahâbe'de Sahâbeye Bakış

Hamdele ve salveleden hemen sonra sahâbe-i kiramın faziletleri hakkında şu rivayetler üzerinde durulmaktadır:

- ***“Sizlere vermiş olduğu pek çok nimetten dolayı Allah’ı sevin; Allah sevgisinin bir gereği olarak beni sevin ve benim sevgimden dolayı da ehl-i beytimi sevin.”*** (İbn Abbas’tan merfû)

Üç şey farz:

1. Yaratan ve rızık veren Yüce Allah’ı sevmek,
2. O’nun en hayırlı bir kulu, seçkin bir elçisi, insanlara vahyi ulaştıran, Allah’a davet eden ve rahmet olan Hz. Peygamberi sevmek,
3. Ehl-i Beyt’i sevmek.

- ***“Şu dört kişinin yani Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali’nin sevgisi ancak müminin kalbinde bir araya gelir.”*** (Ebû Hüreyre’den merfû)
- ***“Kim bütün ashâbımı sever, hürmet eder ve onlar için istiğfar dilerse, Allah da onu kıyamet gününde onlarla birlikte cennette beraber kılar.”***

-
- Şüphesiz ashabın ümmet üzerindeki hakkı en büyük haktır. Bu durum onların hallerinin, siretlerinin ve Rasûlullah'ın hayatında ve sonrasında ortaya koydukları eserlerin tefekkür edilmesinden anlaşılabilir.
  - Allah aziz kitabında onların faziletlerinden bahsetmiş ve onları övmüştür.
  - Hz. Peygamber de onların arınmışlıklarına ve hayırda öne geçmiş olmalarına dikkat çekmiştir. Bu konuda bazı sahâbîleri özel olarak yahut hepsini genel olarak öven naslar vardır.
  - Kim sebbetmeyi helal sayarak onlara söver veya itikadı gereği onlara dil uzatırsa, Allah Teâlâ'nın ve Peygamberinin sözünü ve haberini yalanlamış olur ki bu da iki cihanda ona rezillik olarak yeter.

- sahâbenin faziletini gösteren delillerden bir diğeri de, onların hem sahih naklî delillerle hem de akl-ı selimle üstünlüğünde şüphe olmayan bir asırda yaşamış olmalarıdır.

Nitekim Rasûlullah (s.a.) sahâbeyle ilgili olarak:

اللَّهُ فِي أَصْحَابِي لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا

“Ashabım hakkında Allah’tan korkun, Allah’tan korkun! Onları hedef almayın!” Yani onları ancak saygıyla anın, layık olmadıkları şekilde dillerinize dolayarak onların siretlerini hedef edinmeyin, buyurmuştur.

وَلَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ مَا بَلَغَ مَدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

“Ashabıma sövmeyin! Sizden biriniz Uhut dağı kadar infak etse, onların (Allah yolunda harcadıkları) bir müd hatta yarım müd ağırlığına bile ulaşmaz!”

Çünkü onlar için Hz. Peygamber’le sohbet etme ve vahye şahit olma fazileti söz konusudur. Dağlar ağırlığınca altın infak edilse ve bin sene ibadet edilse bile bunun azıcık bir kısmına denk gelmez.

Hız. ÂiŖe savunusu

- Risalenin yazarı sahâbenin üstünlükleriyle alâkalı olarak hem Kur'ân'da hem de Hz. Peygamber'in hadislerinde pek çok beyan bulunduğunu dile getirmiş; bu vesileyle oldukça uzun bir biçimde **İfk hâdisesinden** bahseden âyetlerden ve hadislerden delil getirerek Hz. ÂiŖe'nin temizliğinden söz etmiş; Nur suresinin başlarında geçen ilgili âyetin tefsirini ayrıntılı bir şekilde vermek suretiyle de, sahâbeye ve dolayısıyla **Hız. ÂiŖe'ye dil uzatan** gruplara bir nevi mesaj vermiş ve bu konuda **Ehl-i Sünnet'i destekleyen** açıklamalar yapmıştır.
- Esasen bu risale adeta **Hız. ÂiŖe savunusu** gibidir. Neredeyse tamamına yakınında bir şekilde onunla ilgili olaylardan ve kişilerden söz edilmektedir. Hz. Ebû Bekir ve Ümmü Rûmân'dan bahsedilirken bile “onun” annesi ve babası olması hasebiyle bu konulara değinilmektedir.

➤ Hz. Âiŕe fakih, güzel konuŕan (fasih), Arapların eski kahramanlık günlerini (eyyâmü'l-Arab) ve ŕiirlerini bilen, toplam 1210 hadis ile Rasûlullah'tan çok hadis rivayet eden bir hanımdı. **Ebû Musa el-Eŕ'arî'nin** (r.a.) ifadesine göre, Hz. Peygamberin aŕhabı bir problemle karŕılaŕıp da Âiŕe'ye müracaat ettiklerinde mutlaka onun yanında onunla ilgili bir bilgi bulunmuŕtur.

➤ Ebû Hanîfe:

«Bilesin ki bizler ŕuna inanıyoruz: Âiŕe (r.a.), Haticetü'l-Kübrâ'dan (r.a.) sonra âlemdeki kadınların en üstünüdür. Müminlerin anneleri de **Râfizîlerin iddialarının aksine** zinadan berîdir. Kim onun zina ettiğine ŕahitlik ederse, o kiŕi veled-i zinadır, bilakis **kâfirdir!** Çünkü o, onun temizliğini açıkça gösteren âyetleri inkâr etmektedir. Kim Kur'an'dan bir âyeti inkâr ederse, kuŕkusuz kâfir olur.»

SONUÇ

- Bu risale büyük oranda bir **Hz. Âişe savunusu** fikri üzerine kurulmuştur.
- Risalede baştan sona konuların ele alınışında **Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat** merkezinde bir anlayış söz konusudur.
- Bu anlayış çerçevesinde, belki de dönemin sosyal ve kültürel yapısı ve halkın bilgi düzeyi göz önünde bulundurularak ve haklı sebeplerle sahâbenin kendi aralarında **anlaşmazlığa düştükleri noktalara** hiç değinilmemiş; genel olarak âyet ve hadislerde sahâbeyi öven naslarla yetinilmiştir.

-
- Sahâbenin önemli bir kısmını oluşturan çoğunluk düşünöldüğünde bu bakış açısı büyük oranda sağlıklı.
  - Bununla birlikte, bir kısım sahâbenin gerek ilmî gerekse siyasî ve sosyal mesellerde kimi zaman birbirlerini eleştirdikleri, ağır biçimde suçladıkları, hatta bir kısmının birbirleri ile silahlı mücadeleye girdikleri gerçeği göz önünde bulundurulduğunda onları bütün yönleriyle ortaya koymaktan uzak ve eksik bir sahâbe profilinin ortaya çıkmasına sebep olduğu düşünölebilir.
  - sahâbenin uluorta eleştirilmesinin, safi zihinleri idlâl edebilme ihtimalinin de daima dikkat nazarına alınması faydalı olacaktır.
  - Halka hiçbir şekilde yansıtmadan, **ilmî çevrelerde** ve müçtehitler tarafından sahâbenin bütün fiillerinin baştan sona **eleştirel bir bakış** açısıyla ele alınması ve bunlardan **olumlu/olumsuz dersler** çıkarılması, İslâm toplumunun sağlıklı bir şekilde hayatiyetini devam ettirebilmesi için olmazsa olmazdır.

-
-
- *Risâle fî hakki's-sahâbe'*de dikkat çeken bazı anlatımlar/iddialar söz konusudur. Sözgelimi;
    - Râfızîlerin yaşadığı bölgeler dârülharb sayılır,
    - Onların liderleri Hz. Âişe ve Şeyhayn'e (Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e) sövmeyi emreder,
    - Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e sövmek, Allah Teâlâ'yı da inkâr anlamına gelir,
    - O ikisinin hilâfetini inkâr eden veya onlara öfke duyanlar kâfir olur.

  - Bu yaklaşımda Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in Rasûlullah'ın muhabbet beslediği kimseler olması sebebiyle, onlara karşı takınılan olumsuz tavırların aslında Hz. Peygamber'e yapılmış gibi addedilmesi mevzubahistir.

-
- Ayrıca risalede, **H.z. Peygamber'e** veya peygamberlerden birine **söven** kimse için, -isterse kendi isteği ile tevbe ederek gelsin- **asla tevbe imkânının olmadığı** iddia edilmesi tartışmaya açık görünmektedir.
  - Çünkü ilgili âyetlerden de anlaşılacağı üzere Allah tevbe edenlerin tevbesini kabul eder ve O'nun **affetmediği tek günah şirktir**, yani birisinin Allah'a ortak koşarak ve başka ilahlar edinerek ölmesidir. Onun haricinde Allah dilediği kulların günahını affedebileceğini bildirmektedir.
  - Bu yüzden daha dünya hayatındayken ve henüz hayat sınavı bitmeden tevbe kapısının kapandığını söylemek makul değildir.

-
- *Risâle fî hakki's-sahâbe'*de dile getirilen sahâbe anlayışını **artısı ve eksisi** ile ele almak gerekir.
  - Bu risalenin daha ziyade **ortalama bir okuyucu** çevresi için yazılmış olduğunu düşünerek sahâbe hakkında gelişigüzel eleştirilere yer vermemesinin haklı sebeplere dayandığı söylenebilir.
  - Aralarında fâsık sayılacak derecede büyük günah işleyenlerin bulunduğu iddiasıyla sahâbenin adaletine eleştiri yöneltmek doğru değildir.
  - Sahâbenin adalet sahibi olması asla hiç günah işlemedikleri ve hata yapmadıkları anlamına gelmez.
  - Buradaki adaletten maksat Resûlullah'tan yalan rivayette bulunmamak, büyük günahlardan kaçınmak, küçük günahlarda ısrar etmemek ve dinî emirleri yerine getirmede dikkatli davranmaktır.
  - Bizler de bu yaklaşımın daha sağlıklı olduğu; müsteşriklerin ve bir kısım İslâm modernistinin yaklaşım tarzının doğru olmadığı kanaatini paylaşıyoruz.

